

VYBRANÉ POSTŘEHY Z PRAXE K PLÁNŮM PÉČE O PŘÍRODNÍ REZERVACE A PŘÍRODNÍ PAMÁTKY

JAROSLAV KNOTEK

JAROSLAV KNOTEK

Krajský úředník působící v neklidném srdci Jižní Moravy, příležitostně též praktický ochránce přírody relaxující jako terénní specialista – operátor křovinořezu v okolí JE Dukovany.

Plány péče o přírodní památky a přírodní rezervace jsou v praxi příslušných orgánů ochrany přírody v současnosti již poměrně dobře zavedeným nástrojem. Po právní stránce jsou upraveny v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně přírody“), a dále pak v příslušné prováděcí vyhlášce, kterou je aktuálně vyhláška č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o plánech péče“).

Níže uvedený text se zaměřuje na popis a postřehy k některým vybraným otázkám spojeným s plány péče, přičemž vychází z praktických zkušeností krajského úřadu jakožto orgánu ochrany přírody pečujícího o přírodní rezervace a přírodní památky v rámci své stanovené místní působnosti.

ZPRACOVATEL PLÁNU PÉČE

Zásadním výchozím předpokladem pro pořízení kvalitního plánu péče je osoba jeho autora, tj. zpracovatele plánu péče.

Pomineme-li obligátní požadavek na odpovídající odborné znalosti vycházející ze znění § 73 zákona o ochraně přírody, měla by jím být v optimálním případě osoba, která dobře zná řešenou lokalitu a širší územní vztahy a souvislosti. Nejlépe pak v delším časovém měřítku umožňujícím lépe formulovat závěry ve vztahu k vyhodnocení (ne)naplňování dlouhodobých cílů péče. Možnost sledovat realizaci a následně pak i výsledky jednotlivých managementových opatření v případě lokalit, kde provádí orgán ochrany přírody cílené aktivní zásahy, patří mezi výrazná pozitiva při výběru zpracovatele.

Zdaleka ne vždy má ovšem orgán ochrany přírody k dispozici takto vybaveného zpracovatele, disponujícího navíc volnými časovými možnostmi a vůlí přijmout takový závazek. Jedná se spíše o výjimky. V ostatních případech pak nezbyvá než hledat mezi odborně způsobilými osobami tu nejvíce odpovídající ideální představě nastíněné výše. Pak už zbývá jen vzbudit v takové osobě dostatečnou touhu realizovat se při psaní právě toho vašeho potřebného plánu

Vizuální produkt realizace plánu péče – PP Dobrá studně. Foto Jaroslav Knotek

Vizuální produkt realizace plánu péče – PP V Jezdinách. Foto Jaroslav Knotek

péče. Pokud skončí celá aktivita nezdarem či dojdou finanční prostředky, nezbyvá, než aby se role zpracovatele chopil orgán ochrany přírody sám.

V každém případě ale platí, že správný výběr zpracovatele plánu péče je naprosto klíčovým předpokladem pro vznik, potřebám lokality odpovídajícího a pro orgán ochrany přírody přínosného, plánu péče.

PODKLADY PRO ZPRACOVÁNÍ PLÁNU PÉČE

Vedle osoby zpracovatele je dalším zásadním předpokladem pro zdárné vypracování plánu péče zajištění všech potřebných podkladů k jeho zpracování. Může se jednat například o inventarizační průzkumy, zprávy z výzkumu či monitoringu, údaje od místních znalců, informace o výskytu cenných druhů v řešeném území nevložené do nálezové databáze, informace známé orgánu ochrany přírody z úřední činnosti atd. Bohužel, ne vždy má či bude mít orgán ochrany přírody tyto důležité podkladové materiály k dispozici.

Pokud to je možné, pořizuje orgán ochrany přírody potřebné podklady, zejména inventarizační průzkumy, v dostatečném časovém předstihu před pořízením plánu péče. Jako ideální se jeví, s ohledem na požadavek aktuálnosti těchto podkladů, jejich pořízení těsně před přípravou nového plánu péče, tj. rok před zpracováním plánu péče, příp. pokud to je časově možné, tak ve stejném roce, v jakém se připravuje nový plán péče.

Bohužel ne vždy se z řady možných důvo-

dů daří potřebné podklady orgánu ochrany přírody zajistit. Zpravidla, až na případné čestné výjimky, je orgán ochrany přírody v případě inventarizačních průzkumů odkázán na jejich zajištění formou dodavatelské služby. Problematickou okolností je v tomto případě finanční stránka věci, protože orgán ochrany přírody zpravidla má jen velmi omezené prostředky na zajištění komplexní péče o zvláště chráněná území. Převažující část rozpočtu jde na financování realizace opatření ke zlepšování přírodního a krajinného prostředí ve zvláště chráněných územích, ale i to zdaleka nestačí na pokrytí potřebných managementových zásahů uvedených v plánech péče. Další část rozpočtu je určena na označení či zaměření zvláště chráněných území, informační panely atd. Jen menší množství finančních prostředků zbývá na zajištění odborných podkladů, nejčastěji v podobě inventarizačních průzkumů. Rozsáhlejší pořízení jakýchkoliv podkladových materiálů tedy nutně musí jít na vrub realizace opatření ke zlepšování přírodního a krajinného prostředí.

Jen při šťastné souhrě okolností je možné pořídit odborné podklady díky realizovanému výzkumu, ke kterému v dotčeném zvláště chráněném území orgán ochrany přírody vydává potřebné správní akty, v nichž si vymíní zaslání finálních (příp. i průběžných) výstupů od příslušného subjektu. Jelikož se ale v dnešní době věda dělá téměř už „jen“ v laboratoři, nastává tato možnost - slovy klasika - tak maximálně jednou za deset let.

Má-li orgán ochrany přírody k dispozici dostatečné množství finančních prostředků, což je v praxi věc sama osobě velmi nepravděpodobná a nutně podezřelá (viz výše), může přistoupit v dostatečném časovém předstihu (za podmínky schváleného rozpočtu) k uzavření smlouvy s příslušným odborníkem. Zatímco na oblíbené „kytičky“ alias vyšší rostliny lze příslušného botanika ještě nalézt bez větších problémů, v případě ostatních skupin organismů to ale může být oříšek, příp. doslova pořádný ořech. Jak již bylo naznačeno výše, odborník pracující zpravidla na odpovídající vědecké pozici v příslušné veřejnoprávní instituci dnes hořtí dělá velkou vědu a produkuje především články s impakty. Nicméně netřeba si zoufat, protože nic není tak černé, jak to vypadá. Většinu těchto imaginárních problémů existujících na začátku kalendářního roku totiž bezpečně vyřeší výše schváleného rozpočtu a reálná potřeba peněz na management v jeho dalším průběhu, takže brzo už má orgán ochrany přírody po starostech a může si oddychnout, neb podobná fantazijní činnost spojená s chvályhodnou vizí pořízení potřebných odborných podkladů ho čeká zase až za rok.

OBSAH PLÁNU PÉČE

Obsah plánů péče o přírodní rezervace a přírodní památky stanovilo na základě zmocnění v § 38 odst. 7 zákona o ochraně přírody Ministerstvo životního prostředí v § 2 vyhlášky o plánech péče. Jedná se o podrobnou specifikaci unifikující obsahové náležitosti plánů péče. Doplnění textu jednotlivých bodů o vztah k dlouhodobým cílům ochrany má bohužel za následek celkově menší srozumitelnost a někdy i smysluplnost výsledné textové podoby. Je možné jen stručně konstatovat, že méně je někdy více a snaha o dokonalost může vést k opačnému efektu. Některé vymezené body se navíc obsahově překrývají, například požadavek na „zhodnocení dosavadní péče o předměty ochrany maloplošného zvláště chráněného území z hlediska naplňování jeho dlouhodobých cílů ochrany za předcházející plánovací období“ s bodem „postup a způsob naplňování dlouhodobých cílů ochrany maloplošného zvláště chráněného území za předcházející plánovací období“.

Jako závazný podklad pro zpracování plánů péče o národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní pa-

mátky, přírodní památky a jejich ochranná pásma je na internetových stránkách Ministerstva životního prostředí uveden dokument „Osnova plánů péče o národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní památky a jejich ochranná pásma“. Když ponecháme stranou aktuálnost závazné osnovy, je otázkou, zda je opravdu nezbytné, aby měla s ohledem na velmi různorodé předměty ochrany všechna maloplošná zvláště chráněná území stejně členěná a do velké míry unifikovaný plán péče. Nabízí se tudíž kacířská myšlenka, zda třeba nepřipustit více diverzity i do této oblasti, když už nám všude jinde zpravidla chybí.

Navíc některé požadavky v uvedené osnově lze označit v současnosti již za zcela překonané, a tudíž i zbytečné (např. výčet parcel). Je zjevné, že zpracovatel plánu péče by se měl více soustředit na pečlivé a pro orgán ochrany přírody skutečně potřebné záležitosti, než trávit podstatnou míru svého vzácného času přepisováním nepotřebných dat či textu. Je otázkou ke zvážení, zda v současné době „elektronizace“ nepřistoupit namísto závazné popisné osnovy spíše k zajištění pomocného materiálu pro zpracovatele plánu péče v podobě interaktivního formuláře (a la daňové tiskopisy), který by zpracovatele sám navedl a umožňoval vypustit ty části, které se mohou jevit ve vztahu k předmětu ochrany (např. u geologických fenoménů) jako nadbytečné.

NÁVRH ZPŮSOBŮ PÉČE

Ze zkušeností orgánu ochrany přírody vyplývá, že plán péče by měl v případě, že je to pro předmět ochrany možné, umožňovat realizaci alternativních způsobů managementu (např. kosení / pastva). Mělo by jít primárně opravdu o nastavení volně formulovaných zásad péče, umožňujících orgánu ochrany přírody určitou volnost při přípravě a zajišťování realizace konkrétních zásahů v daném (často průběhem vegetační sezóny či jiným způsobem jedinečném) kalendářním roce v době platnosti plánu péče.

Výše uvedené nijak nevylučuje v adekvátních případech stanovení velmi podrobné kuchačky s optimálním managementem pro konkrétní plochy s jednotlivými předměty ochrany, zejména ve vztahu k nezbytnému projednání s dotčenými vlastníky a uživateli pozemků.

Možnost odchýlit se v zájmu předmětu

ochrany od předpokládaného „neoptimálnějšího“ způsobu managementu (stanoveného za určitých výchozích předpokladů před „x“ lety) by ale měla být optimálně možná bez nutnosti změny a formálního projednání dodatku k plánu péče (pozn.: to platí samozřejmě pro odůvodněné a ze strany orgánu ochrany přírody obhajitelné případy s tím, že i meze volnosti mají své hranice).

NÁVAZNOST NA LESNÍ HOSPODÁŘSKÉ PLÁNY A OSNOVY

V případě zvláště chráněných území, kde je předmětem ochrany les, resp. lesní ekosystém, je logicky nezbytná provázanost plánu péče a lesních hospodářských plánů (LHP) a lesních hospodářských osnov (LHO). Je nezbytné připomenout, že podle § 38 zákona o ochraně přírody plán péče slouží jako podklad pro jiné druhy plánovacích dokumentů. V tomto kontextu je proto na nejvyšší vhodné, aby na nový schválený plán péče o zvláště chráněné území navazovalo zpracování nového LHP (LHO) pro další decénium. Toho je možné docílit tím, že se vhodně nastaví platnost nového plánu péče tak, aby následně v odpovídajících desetiletých periodách již do sebe vše časově zapadalo. Bohužel ne vždy je možné sladit vše optimálně, neboť v řadě zvláště chráněných území existuje více LHP (LHO) s jinak vymezeným obdobím platnosti.

V souladu s textem „Osnova plánů péče o národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní památky a jejich ochranná pásma“ (viz [zde](#)) je na místě zdůraznit, že je velmi žádoucí, aby byl plán péče schválený již v době, kdy se začíná zpracovávat nový LHP (LHO), tedy aby zpracovatel LHP (LHO) vycházel z již schváleného plánu péče. Proto by se měl stanovit konec období platnosti plánu péče na jeden rok před koncem období platnosti LHP (LHO). Pokud se nachází zvláště chráněné území na více lesních hospodářských celcích s různým obdobím platnosti LHP, zpracovává se plán péče na období podle období platnosti jednoho z nich. Může to být ten s největší rozlohou, resp. ten, který je nejpodstatnější z hlediska zajištění péče o předmět ochrany zvláště chráněného území.

ROLE ORGÁNU OCHRANY PŘÍRODY

Vedle četných úkolů, které má orgán ochrany přírody ve vztahu k pořízení, projednání, schválení a naplňování plánu péče, je

nutné upozornit na nezbytnost jeho úzké spolupráce se zpracovatelem plánu péče. Kromě formálního převzetí díla, a s tím související kontroly obsahu plánu péče ve vztahu k požadavkům příslušné vyhlášky o plánech péče, je to rovněž i požadavek na aktivní zapojení příslušného pracovníka orgánu ochrany přírody, tj. garanta péče o danou přírodní rezervaci či přírodní památku. Příslušný garant musí projevit nejen odpovídající součinnost ve vztahu ke zpracovateli, tj. být schopen mu dohledat a poskytnout všechny potřebné informace, samozřejmě pokud jimi disponuje, ale být schopen i aktivně sám specifikovat potřebné obsahové náležitosti plánu péče. Dále pak, byť se to může zdát samozřejmé, je potřeba uvést, že příslušný garant by měl vždy před převzetím díla od zpracovatele návrh plánu péče pečlivě přečíst, odpřipomínkovat a vykomunikovat případná problematická místa. Výsledný konečný text si měly obě strany vzájemně odsouhlasit.

CITLIVÝ POPIS STŘETU ZÁJMŮ

Plán péče by měl podle vyhlášky o plánech péče obsahovat „výčet a popis významných přirozených rušivých činitelů působících v maloplošném zvláště chráněném území a vyhodnocení jejich vlivu na předměty ochrany a na naplňování dlouhodobých cílů ochrany maloplošného zvláště chráněného území“. Ponechme stranou, co je „přirozeným“ a co „nepřirozeným“ rušivým činitelem. V každém případě totiž identifikace a popis negativních činitelů ovlivňujících předmět ochrany představuje důležitou součást plánu péče. Navíc v některých zvláště chráněných územích mohou mít tyto činitele zásadní dopad na předmět ochrany. Zpravidla se jedná o aktivity v podobě využívání území či jeho části k hospodářským (např. zemědělství, rybářství, myslivost a další) nebo jiným činnostem (např. nedovolené ukládání odpadu, hromadné sportovní aktivity, černé stavby apod.).

V případě střetu zájmů ochrany přírody s jinými veřejnými či soukromými zájmy reprezentovanými subjekty, se kterými musí orgán ochrany přírody plán péče projednat či jej v součinnosti s nimi naplňovat, je na místě volit strategii odpovídající stanoveným cílům ochrany přírody. Popis rušivých činitelů by měl být vždy věcný a opřený o skutečnosti, které je možné doložit. Je potřeba si připomínat, že plán péče je veřejný dokument a s jeho obsahem se může

seznámit kdokoliv, nejen pracovníci orgánu ochrany přírody. Formulace textu by proto měla umožňovat následně vést s dotčenými subjekty dialog, nikoliv směřovat ke zbytečnému zablokování řešení či dokonce k vyhocení existujících problémů. To platí zvláště v případech, kdy se orgán ochrany přírody při realizaci některých opatření neobejde bez spolupráce či souhlasu subjektů vystupujících v pozici vlastníka nebo uživatele pozemků.

VZTAH K SOUHRNU DOPORUČENÝCH OPATŘENÍ

Podle znění § 45c odst. 3 zákona o ochraně přírody pro zachování nebo zlepšení dochovaného stavu předmětů ochrany v evropsky významných lokalitách zajišťuje Ministerstvo životního prostředí zpracování souhrnů doporučených opatření pro evropsky významné lokality. Obdobně pro ptačí oblasti podle § 45e odst. 6 zákona o ochraně přírody zajistí v případě potřeby Ministerstvo životního prostředí zpracování souhrnu doporučených opatření k zachování příznivého stavu populací těchto druhů z hlediska ochrany. Souhrny doporučených opatření pro evropsky významné lokality a ptačí oblasti předává Ministerstvo životního prostředí do Ústředního seznamu ochrany přírody a zveřejňuje je na portálu veřejné správy.

Podle § 2 odst. 3 vyhlášky o plánech péče obsahují plány péče o maloplošné zvláště chráněné území rovněž zásady péče a návrhy opatření o přírodní stanoviště nebo

stanoviště druhů, včetně ptáků, které jsou předmětem ochrany evropsky významných lokalit nebo ptačích oblastí, pokud jsou s těmito územími v územním překryvu. To se týká přírodních stanovišť nebo stanovišť druhů, jejichž výskyt je lokalizován na území dotčeného maloplošného zvláště chráněného území.

Z výše uvedeného je zjevné, že plány péče musí ve svém obsahu zohledňovat obsah souhrnu doporučených opatření. Za předpokladu, že příslušné orgány ochrany přírody spolupracovaly při přípravě souhrnu doporučených opatření pro lokalitu, která již je (či bude) zvláště chráněným územím, by mezi oběma koncepčními dokumenty neměly vznikat rozpory. Nic na tom nemění ani to, že plán péče má výrazně širší záběr a může být v řadě ohledů podrobnější či konkrétnější.

Před schválením plánu péče pro zvláště chráněné území nacházející se v překryvu s evropsky významnou lokalitou či ptačí oblastí, by nicméně v každém případě měla proběhnout kontrola jeho souladu s příslušným souhrnem doporučených opatření. Lze jen doporučit, aby tato kontrola byla pečlivá a preventivně byly vyloučeny případné budoucí problémy. To platí např. i ve vztahu k použité terminologii, vymezení zásahových ploch apod.

ZÁVĚR

Na závěr je možné konstatovat, že současná právní úprava plánů péče je zcela odpovídající stávající době. Orgány ochra-

ny přírody z ní mohou, přes větší či menší míru ztotožnění se, celkem dobře vycházet a snažit se o její naplnění. Samozřejmě je možné vždy něco vylepšit, ale na druhou stranu zase toho dost zbytečně zkomplikovat či znepráhlednit. S ohledem na nepsaný princip veřejné správy, dle kterého jsou každé další změny s vysokou mírou pravděpodobnosti (hraničící s jistotou) jenom krokem k horšímu, si přejme, aby nám stávající mechanismus nastavení plánů péče vydržel co nejdéle beze změn. Cesta k dokonalosti je dlouhá a netřeba snažit se jí dosáhnout za každou cenu.

Tento text nevznikl za přispění žádného dotačního titulu, grantu ani programu z finančních prostředků zemí v EU či mimo EU, včetně národních zdrojů České republiky. V přímé souvislosti s jeho zpracováním nedošlo k negativním dopadům na předměty ochrany zvláště chráněných území, naplňování dlouhodobých cílů ochrany zvláště chráněných území nebylo ohroženo a konečně pak žádný volně žijící organismus nedoznal ztráty na životě či újmy na zdraví.

